

השוארים הבריחו צלחות פול לשובתים

המעצורים המבולגים. היו אלה מנהיגי התאים החשאיים של האחים המוסלמים והקומוניסטים בתוך המחנה. הם הוגלו לאיטור.

שביתת הרעב של היהודים נמשכה. הם ישבו בצריפיהם וסירבו לנצת באוכל שהוכן במטבח המחנה. קרוביהם דאגו לכך שהשוארים יבריחו להם, תמורת בקשיש צנוע, מנות פול מן החוץ. אך מפקדת המחנה לא ידעה זאת. היא נכנעה ל"שובתים" והסכימה למסור להם את המנות לבישול לפי טעמם.

בליל ראש השנה העברית, ערכו העצורים היהודיים סעודה חגיגית באחד הצריפים. מפקדת המחנה חילקה להם מנות מיוחדות והקרוכים הוסיפו אף הם חבילות שי. ואז, למרות שלא היה כל קשר רשמי בין המכלאות השונות, הובא למקום הסעודה שי מהמכלאה הקומוניסטית: סל פרחים וחבילת מתקיים. אליהם היתה מצורפת גם ברכה, כתובה בערבית: "לאחינו לצרה, שנה טובה. אנו מקיחים כי בשנה הבאה תוכלו לחוג את גנכם בארצכם וכי שתי מדינותינו יושיטו יד לשיתוף פעולה שלום."

לא היה זה גילוי הידידות הראשון בין היהודים לבין הכלואים הערביים. גם האחים המוסלמים וגם הקומוניסטים התייחסו במידה רבה של אהדה אל היהודים, קיימו אתם מיפגשי ספורט, העבירו

כאשר, בתחילת 1945, נרצח הלורד מוין בקהיר, לא היה כל ספק למי נתונה אהדת האיש ברחוב המצרי. לו האנגלים לא היו השולטים האמיתיים בארץ שלנו, אמר לי צעיר ערבי, תומכו הגלבה של אחמד חוסיין, ראש תנועת מצריים הצעירה, "היינו מזכים את שני הבחורים שלכם."

יומיים אחרי הרצח, ביקרו שני קציני בולשת בחתת ההכשרה של השומר הצעיר בקהיר. הם ביקשו מכל הבחורים הנוכחים להילוח אליהם אל מטה המשטרה. שם נתקבלו עלי ידי מפקד הבולשת, "מה הבאתם לי כאן? התרעם המפקד. אלה אנשי השומר הצעיר. אני יודע שהם רוצים ללכת לפלסטין. מה זה עניין שלנו? שהאנגלים ישברו להם את הראש?" והוא שיחרר את הבחורים מיד.

כאשר נערך משפטם של אליהו חכים ואליהו בית צורי, בפני בית המשפט העליון בקהיר, הצלחתי להשיג כרטיס כניסה לאחת הישיבות המאוחרות יותר. בהפסקה ניגש אלי בנו של קצין מצרי גבוה, שהיה באותם הימים אחו מאנשי אמונו של המלך פארוק. "הבחורים שלכם הם גיבורים גדולים", אמר לי בהתלהבות. "הלוואי שלנו יהיו כאלה. אז לא היו האנגלים נשארם הרבה זמן במרוח התיכון. אבל אין דבר", הוסיף, "בסוף נסלק אותם ונדע איך לחיות כידיים."

★ ★ ★

החיים במחנה ההסגר

אני הופך דף. את הצילום הזה קיבלתי אחרי שעזבתי את מצרים. זהו צילום של תעודה. בעצם, קשה לקרוא לזה תעודה, כי איש אינו מעיד בה על שום דבר. זהו תצלום של ציור, ילדתי במקצת: גדר תיל איתנה, מלבנית. רק במקום אחד פתוחה הגדר. באמצע, על השטח הלבן, מתנוססת חתימות. עשרות חתימות בצרפתית, וגם בעברית. ליד הפתח בגדר — חתימה ערבית והדבר הרשמי היחיד בכל התעודה: חותמת גומי הקובעת, בערבית: "28 ביולי, 1949. מחנה אלכסנדריה. מחנה המעצר אבו קיר."

יומיים לפני שהחלו להשתחרר, ריכזו כל העצורים היהודים שבמחנה אבו קיר את חתימותיהם על השטח הלבן, שבתוך ציור גדר התיל של המחנה, למזכרת. מפקד המחנה המצרי הניח את חתימתו בשער, כאות ידידות.

★ ★ ★

המעצרים התחילו בליל 15 למאי, 1948. ליל הכרות העצמאות של מדינת ישראל. ליל פלישת הצבא המצרי לארץ ישראל.

בקהיר, באלכסנדריה וביתר הערים המצריות, ביקרו שוטרי-חשש בכתיים יהודיים. בידיהם היו רשימות מוכנות מראש: עסקנים ציונים ידועים, עשירים שרצחו להם איבה במשרד משלתי כלשהו, וסתם יהודים שלא מצאו חן בעיני המשטרה הפוליטית.

באותו לילה נעצרו גם חברי ארגון האחים המוסלמים ועשרות פעילים קומוניסטיים. את אנשי קהיר והסביבה הכניסו למחנה האקסטם, שדה התעופה הגדול של הצבא האמריקאי, במדבר הסובב את עיר הבירה. את בני אלכסנדריה ריכזו במחנה ענקי, מתנוסס קודם לכן את חיל האוויר הבריטי, ליד אבו קיר. אותה אבו קיר אשר במיפרץ הגדול שלה הטביע גולטון את צי נאפוליון ב-1798.

ביום הראשון, לא הקפידו השוארים על חלוקה ארגונית. ציונים, קומוניסטים ואחים מוסלמים הוכנסו לתוך שני האנגרים גדולים. אחר-כך חולקו למכלאות נפרדות. במכלאה הציונית, ישבו למעלה ממאה יהודים, בחלקם מתנגדים מושבעים של התנועה הציונית. אך הרוב היו תניכי, מדרוכי ויוצאי תנועות הנוער הציוניות, שפעלו עד כה בגלוי במצרים.

מיד החלו החיים מתארגנים. העצורים הציונים בילו את זמנם בלימוד עבריים, במישחקי ספורט, בקריאת עיתונים מוברחים ובצפייה לביקורי קרובים. פעם בשבועיים, היה מותר לכל עציר לקבל ביקור מאדם אחד, למשך רבע שעה, תחת השגחת קצין הבולשת התורן. היו קצינים שעצמו עין ולא הסתכלו על השעון. היו שוארים שקיבלו כמה גרושים ליד ולא ראו כיצד מתקרבים המבקרים. בימים שאין בהם ביקור, עד לשלושה מטרים מגדר המחנה, בניגוד להוראות הקבע.

היו גם קצינים שקיבלו בריצינות את המחלמה בציונים ובאלמנטים ההרסניים האחרים. היו אלה בעיקר קצינים צעירים, תניכי האסכולה הלאומנית המצרית, שאנטי-הזרם. מאותה אסכולה יצאו הקצינים החופשיים של עבד אל-נאצר. היה שם, למשל, סגן סמיר דרוויש, קצין בבולשת הפוליטית. הוא הטיל את מוראו על כל יושבי המחנה. מאוחר יותר, הופיע שמו במשפט הריגול. שנערך בקהיר לפני שנתיים. הוא היה עד התביעה הראשי שעל סמך עדויותיו נשלחו שנים מהנאשמים לגררם והשאר לכלא.

★ ★ ★

פעם ערכו העצורים היהודיים שביתת-רעב. הם כתבו פטיציה, בה ביקשו כי מנות האוכל תימסרנה להם בלתי-מבושלות, על מנת שיבשלו אותן לפי טעמם הם וכדי שיהיו בטוחים כי המזון ראוי למאכל. על הפטיציה חתמו כמעט כולם בעברית.

אותו לילה עברה שמועה במחנה כי הם יוגלו לאיטור, כעונש על השביתה. אותו מחנה איטור, הנמצא עתה בידי צה"ל, היה פעם שם מחירד במצרים. אנשים הזכירו אותו רק בלחש. כי, לגבי תושבי מצרים, מילא מחנה המעצר באיטור את מקום סביב של הרוסים.

ואמנם, בלילה, נפתחו שערי המחנה. חיילים חמושים, תבושי כובעי פלדה, ירדו משתי משאיות, גילו לקציני הבולשת אל תוך הצריפים. כעבור כמה דקות חזרו, כשהם מובילים אתם כמה

נחתום?
כן, אבל...

נגסור את
העיסקה
על כוסית

בדנדי
אקסטרה פיין

נמל מזרחי
ראשון לציון וזכרון יעקב

בצל הרגל הירוק. הילדים שעל שפת ימה של אלכסנדריה הם בני משפחה יהודית אמידה. הגבר העומד לימין, מצד שמאל, הוא המציל הסודאני, שתפקידו לשמור על חלק זה של החוף, והמקיים יחסי ידידות מסוריים עם חמתי רוצים היהודיים. מאחוריהם, מעל לגג הקיוסק, מתנוסס גדלה הירוק של מצרים, בעל הסהר ושלושת הכוכבים הלבנים. זמן הצילום: 1946. מאז זרמו מים רבים ביאור.

להם עתונים וספרים. מצידם, לימדו היהודים את חבריהם הערביים את השפה העברית ושירים עבריים. השלאגר היה שיר הפלמ"ח.

מאוחר יותר, כאשר עזבו היהודים את המחנה, ניצבו הערבים במכלאותיהם ושרו את שיר הפלמ"ח, על מילותיו העבריות, לכבוד היהודים ששחררו בתנאי שיעלו מיד על אוניות ויצאו למדינת ישראל.

באותו ערב חג, שלחו הערבים שי ופתק דומה גם לבחורות היהודיות, שהוחזקו במכלאה נפרדת. הפתק הגיע לידינו של סמיר דרוויש. "אני אלמד את הבוגדים האלה משהו על שיתוף פעולה בשלום!" הכריזו ברחיחה. למחרת, הוגלו ארבעה קומוניסטים לאיטור. היהודים עמדו לאורך הגדר, שרו וקראו קריאות עידוד לארבעה שהוגלו על כי בירכו אותנו לשנה טובה. באותו יום, הכריזו מפקד המחנה על ביטול קבלת ביקורים למשך חודש וחצי, לכל מי ששר.

★ ★ ★

בשעת ביקורת שיגרתית, נתקל אחד מקציני הבולשת במחברת של אחד העצורים. הוא נטל את המחברת, קרא בה בקול רם, בצרפתית רהוטה. היה זה תיאור דמיוני. תחת הכותרת "יהדות מצרים, 1960."

מחבר הסיפור תיאר בשפע מליצות את הקמתה של מדינת ישראל, את השתלטותו של רודן פאשיסטי על מצרים, את התפשטות השנאה ליהודים ברחבי מצרים, הכל בצורת יומן פורטוריסטי:

"היום הוציאה הממשלה צו החרמת כל הרכוש היהודי במצרים. מעתה חייב כל יהודי לשאת תעודת זהויה מיוחדת. אורחותנו נשללה. אסור לנו לעבוד בכל עבודה שהיא. כל בתי הספר והמוסדות הציוניים של העדה היהודית מוחרמים, ועל היהודים לפנות את דירותיהם תוך 12 שעות ולהתרכז מיד בבתי-הספר והמוסדות המוחרמים, ההופכים מעתה למחנות ריכוז..."

... המצב הולך ומחמיר. אפילו העשירים אינם יכולים לשלם שוחד ולברוח, כי כספם הוקפא. יש רק סיכוי אחד: שמדינת ישראל תשלח צנחנים שיצילו אותנו..."

המצרי קרא את התיאור עד הסוף. אחר-כך פנה אל בעל המחברת: "אתה איש פיקח. אתה רואה את העתיד". אמר.

נחמן
טובה
ביותר
הוא

הצ'רולקס
החמירי